

Luka Vukojević
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
lvukojev@ihj.hr

Nekoliko sintaktičkih naziva

Svaka lingvistička teorija uspostavlja vlastite nazive, tj. vlastiti nazivoslovni sustav, ili pak redefinira nazive prethodnih teorija. To ponajviše dolazi do izražaja u sintaksi, gdje »proizvodnja« teorija, naziva i nazivoslovnih sustava onemogućuje jednoznačno prepoznavanje i razumijevanje naziva i pojmova.

U ovome ćemo radu pokušati usustaviti nekoliko nazivoslovnih podsustava sintaktičkog nazivlja, npr. podsustava naziva funkcionalnih kategorija, funkcionalnih razreda riječi (sa sufiksom *-ator*: *relativizator*, *komplementator*, *determinator* ili *-ikator*: *intenzifikator*, *modifikator* itd.), podsustav naziva višečlanih vezničkih jedinica ili podsustav naziva sintaktičkih adverbijala.

Posebnu ćemo pozornost posvetiti nazivu jedinice gramatičkog ustrojstva manje od rečenice, a veće od sintaktičke skupine, tj. nazivu *surećenica*, te nazivu kojim se označuje jedan poseban tip sintaktičke veze, a koji ulazi u ozbiljan nazivoslovni sukob s istoizraznim nazivom koji ima dugu sintaktičku tradiciju, nazivu *parataksa*.

Nazivi o kojima je u ovome radu riječ odabrani su nasumce. Njima smo htjeli upozoriti na neusustavljenost i neujednačenost hrvatskoga sintaktičkog nazivlja.

Riječ je o sintaktičkim nazivima koji se ne povezuju ni s jednom određenom sintaktičkom teorijom. Stoga teoretsko–metodološki okvir u kojemu se u ovome radu raspravlja o tim nazivima nije jednoznačan. Tu se uzimlju u obzir i kombiniraju stečevine, spoznaje i rezultati i tradicionalnih i novijih sintaktičkih teorija i metodologija. Vodili smo se načelom da predmet bira metodologiju, pa otuda taj teoretsko–metodološki »eklektizam«.

1. Nazivi funkcionalnih kategorija ili funkcionalnih razreda riječi

Što se tiče podsustava naziva funkcionalnih kategorija ili funkcionalnih razreda riječi¹, premda neki sintaktičari (npr. I. Pranjković, P. Mrazović i Z. Vukadinović te E. Čaušević) za veznike nezavisnosloženih rečenica upotrebljavaju naziv *konjunktori*, a za veznike zavisnosloženih rečenica naziv *subjunktori*, dakle nazive izvedene sufiksom *-tor*², mislimo da bi, s obzirom na mogućnost izvođenja jedinica toga podsustava, plodnije, prikladnije i skladnije nazive tih kategorija bilo izvoditi sufiksima *-ator* i *-ikator*. Tako bismo veznike nezavisnosloženih rečenica zvali *koordinatorima*, veznike zavisnosloženih rečenica *subordinatorima* (*komplementatorima*, ili *adverbijalizatorima*), a veznike relativnih rečenica *relativizatorima*.³

Time bismo dobili dosljedno izveden, skladan sustav naziva funkcionalnih kategorija usklađen s nazivljem kakvo je primijenjeno u izvršnoj tipološkoj i povijesnoj studiji o adverbijalnoj subordinaciji utemeljenoj na europskim jezicima (Kortmann 1997.). U taj se sustav naravno uklapaju i nazivi *determinator*, *valorizator*, *suficijentizator*, *necesitator*, *maksimizator*, *specifikator*, *modifikator*, *intenzifikator*, *kvalifikator*, *kvantifikator*, *klasifikator* itd.

2. Nazivi veznih sredstava

Za označivanje različitih vrsta veznih sredstava u literaturi se upotrebljavaju mnogi i različiti nazivi: *veznici*, *vezničke riječi*, *veznički analogoni*, *veznički spojevi*, *veznički sklopovi*, *veznički skupovi*, *vezničke sveze*, *vezničke konstrukcije*, *veznički izrazi*, *složeni veznički izrazi* i *vezničke skupine* itd.

U Težak–Babićevoj gramatici pojavljuju se nazivi *veznici* i *skupovi*, *složeni veznički izrazi*, *riječi u vezničkoj funkciji* i *prilozi*. U Katičićевой *Sintaksi* (1986.) u nezavisnosloženim rečenicama pojavljuju se *veznici*, *prilozi* i *veznici*, *prilozi*, *složeni priložni izrazi*, *složeni izrazi*, *veznički prilozi*, a u zavisnosloženim rečenicama *vezničke riječi*, *veznički izrazi* i *veznici*. U gramatici autora E. Barić i dr. pojavljuju se *vezničke riječi* i *veznički izrazi*. D. Raguž ima *vezničke riječi* i *vezničke sklopove*. U udžbeniku za treći razred gimnazije M. Znike i J. Vignjević kao nazivi veznih sredstava pojavljuju se *veznički skupovi*, *vezničke riječi* i *veznički prilozi*. *Vezničke skupove* ima i *Hrvatski jezik 7* N. Koharovića i Z. Lugarić. U udžbeniku *Hrvatski jezik 3* iz 1995. i 2003. godine I. Pranjković u poglavlju o mjesnim rečenicama govori samo o *veznicima* i o *zamjeničnim*

1 Nazive funkcionalnih kategorija ili funkcionalnih razreda riječi nije moguće zamijeniti hrvatskim nazivima, moguće su samo rijetke pojedinačne zamjene, kao npr. *dopunjač* za *komplementator*. Nasuprot tomu, naziv *odrednik* za *specifikator* stvara nevolje jer bismo istim hrvatskim nazivom morali zamijeniti i naziv *determinator*.

2 Uz te nazive upotrebljavaju se i drugi nazivi. Tako npr. M. Mihaljević (2003.) upotrebljava nazive *koordinacijski veznik* i *subordinacijski veznik*.

3 U tome tvorbenome modelu nazivi su izvedeni tako da se tvorbenoj osnovi (nastaloj tako da se glagolu odbaci nastavak *-irati*) doda sufiks *-ator*. Ti su nazivi dakle izvedeni ovako: *koordin-ator*, *subordin-ator*, *komplement-ator*, *adverbijaliz-ator*, *relativiz-ator* itd.

prilozima u službi veznoga sredstva. Ne razlikuju se jednostavni i složeni veznici, tj. veznicičke riječi i veznicički skupovi ili sklopovi⁴. U *Gramatici hrvatskoga jezika* J. Silića i I. Pranjkovića uvode se nazivi *neproizvedeni* i *proizvedeni konjunktora* te *neproizvedeni* i *proizvedeni subjunktora*. Neproizvedeni su konjunktora jednostavni, tj. jednočlani konjunktora, veznici nezavisnosloženih rečenica (*i, pa, te, ni, niti; a, ali, nego, no, već; ili*), proizvedeni su konjunktora složeni, višočlani konjunktora, veznici nezavisnosloženih rečenica (*pa i, kao i, ne samo... nego (i), a kamoli, a nekmoli*). Neproizvedeni su subjunktora jednostavni, jednočlani subjunktora, veznici zavisnosloženih rečenica (npr. *da, što, iako, premda, ukoliko* itd.), a proizvedeni su subjunktora složeni, višočlani subjunktora, veznici zavisnosloženih rečenica (npr. *otkuda, dokuda, odakle, otkamo, dokamo, budući da, tako da, prije nego što, zato što, na osnovi toga što, tko god* itd.). Nazivi *proizvedeni konjunktora* i *proizvedeni subjunktora*, tj. *proizvedeni veznici* izjednačuju se s nazivom *veznicički izrazi*. U članku M. Mihaljevića *Veznik da u hrvatskoglagoljskim tekstovima* upotrebljavaju se nazivi *veznicički sklopovi* i *veznicičke sveze*.

U tablici se navode nazivi koji se u spomenutim gramatikama i udžbenicima upotrebljavaju za višočlane veznicičke jedinice bez obzira na njihovo morfološko podrijetlo i sastav i bez obzira na to pojavljuju li se u nezavisnosloženim ili zavisnosloženim rečenicama.

Izvor	naziv za višočlane veznicičke jedinice bez obzira na njihovo morfološko podrijetlo i sastav
Težak–Babićeva gramatika	<i>skupovi, složeni veznicički izrazi</i>
Katičićeva <i>Sintaksa</i>	<i>priložni izrazi, složeni izrazi</i>
gramatika autora E. Barić i dr.	<i>veznicički izrazi</i>
Raguževa gramatika	<i>veznicički sklopovi</i>
udžbenik za treći razred gimnazije M. Znike i J. Vignjević	<i>veznicički skupovi</i>
udžbenik za sedmi razred osnovne škole N. Koharovića i Z. Lugarić	<i>veznicički skupovi</i>
udžbenik za treći razred gimnazije I. Pranjkovića	<i>veznicički skupovi</i>
Silić–Pranjkovićeve gramatika	<i>veznicički izrazi</i>

Iz tablice se vidi da za te jedinice nema općeprihvaćena naziva. U ovome radu predlažemo da se za sve višočlane veznicičke jedinice bez obzira na njihovo

4 To je donekle razumljivo s obzirom na namjenu djela.

morfološko podrijetlo i sastav upotrebljava po našem mišljenju najneutralniji od tih naziva – naziv *vezničke skupine*. U generativnoj gramatici (vidi npr. J. Emonds (1986.)) subordinatori su podrazred prijedloga (koji uvode imenske skupine). Prijedlozi su prema tomu istom učenju četvrta kategorija glava skupina, tj. imaju svoju skupinu⁵, mogu se kombinirati s članovima funkcionalne kategorije specifikatora te prema tomu imaju sintaktički status sličan statusu drugih sintaktičkih skupina. Toj skupini pripadaju subordinatori i komplementatori, bez obzira na to uvode li priložnu ili dopunsku zavisnu surečenicu.

Vezničke skupine treba smatrati jedinicama funkcionalnog razreda veznika ne samo stoga što imaju čvrsto unutrašnje ustrojstvo (s različitim stupnjem leksikalizacije) te što se kao čvrsti spojevi pojavljuju između dviju surečenica (dakle funkcioniraju kao veznici), nego i stoga što su i sintaktička ograničenja koja vezničke skupine nameću zavisnoj surečenici ista kao ona koja joj nameću veznici (*Učinio sam to s namjerom da vam pomognem / Učinio sam to da vam pomognem.*).

Vezničke skupine nastaju najčešće u intelektualnim stilovima standardnog jezika, vjerojatno iz potrebe za preciziranjem značenjskih odnosa među surečenicama, u stilovima koji su najdinamičniji i najplodniji u leksičkome i sintaktičkome smislu, a najvažnija im je preciznost izričaja.

3. Nazivi sastavnica složenih rečenica

Kao zamjenu za naziv *klauza*, tj. za jedinicu gramatičkog ustrojstva manju od rečenice, a veću od skupine, S. Težak, S. Babić (1992.) i I. Pranjković (1995.) uveli su naziv *surečenica*. Otada ga upotrebljava većina hrvatskih jezikoslovaca, premda ne uvijek na isti način. U *Gramatici hrvatskoga jezika* S. Težaka i S. Babića naziv *surečenica* upotrebljava se i za glavnu i za zavisnu surečenicu. Međutim kad se dođe do zavisnosloženih rečenica, događa se čudan obrat. Evo navoda: »U zavisno složenoj rečenici jedna je surečenica dio gramatičkog ustrojstva druge surečenice. Surečenica koja drugoj služi kao dio gramatičkog ustrojstva zove se *glavna rečenica*. Surečenica koja o glavnoj ovisi zove se *zavisna rečenica*.« I dalje se govori o glavnoj i zavisnoj rečenici: »O jednoj glavnoj rečenici može ovisiti više zavisnih rečenica« (str. 225). Potom opet: »Odnosna rečenica iskazuje se zavisnom surečenicom koja se odnosi na neku riječ u glavnoj surečenici ili na cijelu surečenicu...«, te: »Stoga se po značenju zavisne surečenice objektne rečenice mogu razvrstati...«

Naziv *surečenica* ima i *Hrvatski jezik 7* N. Koharovića i Z. Lugarić. Surečenice su im i glavne i zavisne surečenice. U udžbeniku *Sintaksa hrvatskog jezika za treći razred gimnazije* I. Pranjkovića također je riječ o glavnim i zavisnim surečenicama. Kolebanja u uporabi naziva *glavna* i *zavisna surečeni-*

5 U nekim novijim teorijama i veznici imaju svoje posebne skupine, tj. svoje posebne projekcije (v. M. Mihaljević 1998: 181–186).

ca/rečenica postoje i u izdanju tog udžbenika iz 1995. godine: surečenica u koju se uvrštava zove se *glavna rečenica*, a surečenica koja se uvrštava u ustrojstvo glavne zove se *zavisna rečenica*. U izdanju je iz 2003. godine drukčije: surečenica u koju se uvrštava zove se *glavna surečenica*, a surečenica koja se uvrštava u ustrojstvo glavne zove se *zavisna surečenica*. Dakle, glavna rečenica i zavisna rečenica iz 1995. godine postale su 2003. glavna i zavisna surečenica. U *Gramatici hrvatskoga jezika* J. Silića i I. Pranjkovića također se upotrebljavaju nazivi *glavna surečenica* i *zavisna surečenica*. Uz te nazive uvodi se i naziv *osnovna surečenica* (osnovne se surečenice dijele dalje na osnovne surečenice nezavisnoga tipa za koje autori napominju da ih je uobičajeno zvati *glavnim surečenicama* i osnovne surečenice zavisnoga tipa (osnovne zavisne surečenice one su surečenice koje se uvrštavaju u ustrojstvo koje druge rečenice i koje istodobno u svoje ustrojstvo primaju drugu rečenicu).

M. Mihaljević (1998.) upotrebljava naziv *surečenica* ne razlikujući glavnu i zavisnu surečenicu jer je u generativnim teorijama tu riječ o sintaktičkoj skupini koja se označuje kao IP ili kao TP. M. Znika i J. Vignjević imaju nazive *glavna* i *zavisna surečenica*.⁶

U nezavisnosloženim rečenicama, u kojima su surečenice posve ravnopravne, funkcionalno i strukturno istovrijedne, imaju dakle isti sintaktički status, taj naziv jasno označuje narav odnosa među surečenicama. U zavisnosloženim rečenicama stvari nisu tako jasne i jednoznačne. Otvoreno je pitanje jesu li jedinice gramatičkog ustrojstva u sastavu zavisnosložene rečenice sintaktički ravnopravne ili stoje u kakvu hijerarhijskome odnosu. Tada naziv *surečenica* koliko otkriva sintaktičku narav jedinica koje čine složenu rečenicu, toliko je i prikriva, ili pogrešno određuje, jer izjednačuje ono što sintaktički nije istovrijedno. Ako su surečenice zavisnosloženih ustrojstava neravnopravne, tj. ako imaju različit sintaktički status, jedna je zavisna od druge, među njima treba napraviti nazivoslovnu razliku, pa hijerarhijski višu zvati *glavnom*, a hijerarhijski nižu *zavisnom surečenicom*. (U okviru generativne gramatike upotrebljavaju se i nazivi *viša* i *niža surečenica*, ali tu je riječ o drugoj vrsti hijerarhije, o dubinskim ustrojstvima⁷.) Ali ni u nezavisnosloženim rečenicama stvari nisu posvema definirane. Naime, pojavljuje se potreba da se nazivoslovno razlikuju i surečenice nezavisnosloženih rečenica. To je razlikovanje osobito potrebno u nezavisnosloženim rečenicama s elativnom, necesitativnom i suficijentizatorskom konstrukcijom u prvoj (lijevoj) surečenici te u jukstaponiranim rečenicama. Tu više ne dolazi u obzir hijerarhijski utemeljeno razlikovanje, jer su surečenice hijerarhijski istovrijedne. Razluku je moguće napraviti s pomoću

6 Po našem mišljenju pogrešno je tvrditi da je glavna surečenica ona surečenica koja u svoje ustrojstvo prima drugu surečenicu, a zavisna surečenica ona surečenica koja se uvrštava u drugu surečenicu, kao što tvrde M. Znika i J. Vignjević. Ta je tvrdnja pogrešna zato što surečenica ne može primiti nikiju drugu surečenicu, ni glavnu, ni zavisnu.

7 Viša rečenica u generativnoj semantici promatra se kao predikat višeg reda koji je proizveden u dubinskome ustrojstvu surečenice, dakle izvan surečenice u kojoj se ostvaruje na površini.

rednih brojeva (*prva i druga surečenica*) ili s pomoću prostorne opreke (*lijeva i desna surečenica*).

Neki autori, npr. S. C. Dik (1997. II: 144), smatraju da to što se zavisna surečenica može u istome obliku pojaviti i kao nezavisna glavna surečenica govori i u prilog ravnopravnosti surečenica zavisnosloženih rečenica (*Ivan misli da Marko igra dobro nogomet / Marko igra dobro nogomet*). Ipak, budući da su zavisne surečenice obično obilježene subordinacijskim obilježivačem koji signalizira njihov zavisni status, Dik zaključuje da je zavisna surečenica surečenica koja ima sva obilježja glavne surečenice osim toga subordinacijskog obilježivača. Subordinacijski obilježivači mogu biti subordinatori, poseban subordinacijski red surečenica, poseban zavisni modus itd. Iznimka su opet konstrukcije na koje se primjenjuje neki oblik »podizanja«. Drugi, kao npr. G. M. Green (1976.) pokazuju da se mnoštvo sintaktičkih konstrukcija za koje se tvrdi da su ograničene na glavne surečenice zapravo pojavljuje u različitim tipovima zavisnih surečenica. S druge strane, neke su konstrukcije potpuno gramatične u glavnim surečenicama, a neobične ili negramatične u zavisnim (uvrštenim) surečenicama.⁸ Postavlja se i pitanje zašto se neka obilježja glavne surečenice pojavljuju u mnogim zavisnim surečenicama, a druga samo u nekima. Prema G. M. Greenu raspodjela obilježja glavne surečenice određena je pragmatičkim, semantičkim i sintaktičkim čimbenicima koji međusobno djeluju na posve nepredvidiv način.

Bilo kako bilo, treba dakle razlikovati glavne od zavisnih surečenica. Mali je nedostatak naziva *surečenica* to što prefiks *su-* osim zajedništva i ravnopravnosti može označivati i određenu primjesu onoga što znači osnovna riječ. Dakle, taj prefiks značenje osnovne riječi modificira tako da mu dodaje pratilačko značenje, pa bi se moglo pomisliti da je surečenica sintaktička jedinica nalik na rečenicu, da dijeli mnoga zajednička obilježja s rečenicom, ali nije rečenica u pravome smislu.

4. Adverb/adverbijal

Prilog kao rečenična sastavnica naziva se *adverbijalom* (priložnom oznakom), a ne *adverbom*, pa bi u skladu s tim i priložne rečenice trebalo zvati *adverbijalnim* ili *priložnim*, a ne *adverbnim rečenicama*. *Adverbnim rečenicama* nazivlju ih R. Katičić (1986: 175) i I. Pranjković (2003: 55). J. Silić i I. Pranj-

8 M. Green (1976: 383) pokazuje da postoje konstrukcije koje su potpuno gramatične u glavnim surečenicama, a čudne ili negramatične, u svakome slučaju manje prihvatljive, u uvrštenim surečenicama. Takvim konstrukcijama smatra negaciju ispred adverbja (*Never before have prices been so high. *Nixon regrets that never before have prices been so high.*), preponiranje participa (*Squatting in the corner was a spotted tree frog. *I never enter the room when squatting in the corner is a spotted tree frog.*), dopunska pitanja (*John eats pork, doesn't he? *I discovered that John eats pork, doesn't he?*), retorička pitanja (*Who can understand Aspects? *It seems that who can understand Aspects*) i mnoge druge.

ković (2005.) nazivlju ih *priložnim* ili *adverbijalnim rečenicama*. Funkciju sintaktičkog adverbijala mogu obavljati mnoge i različite sintaktičke jedinice: priložne skupine (dakle sintaktičke skupine čija je glava ili čiji je jedini član prilog), prijedložne skupine, imenske skupine, finitne priložne rečenice, infinitivne i participne skupine. Prilozi mogu obavljati dvije sintaktičke funkcije – mogu funkcionirati kao priložne oznake (priložne su rečenice vrsta priložnih oznaka), priložne dopune, predikatne dopune ili kao modifikatori. Kao modifikatori prilozi mogu modificirati pridjevne, priložne, prijedložne i imenske skupine (pa onda također determinatorske, komplementatorske i stupanjske skupine).

5. Paraktičke rečenice

Što se tiče naziva *parataksa* i *hipotaksa*, smatramo da bi ih trebalo upotrebljavati u njihovu najširem značenju, tj. u značenju 'nezavisno slaganje' i 'zavisno slaganje', tj. tako da naziv *parataksa* označuje nezavisnosložene (rečenične i tekstne) konstrukcije bez obzira na to je li vezno sredstvo (veznik ili konektor) eksplicirano ili nije. Sukladno tomu, naziv *hipotaksa* trebao bi označivati zavisnosložene (rečenične i tekstne) konstrukcije bez obzira na to je li vezno sredstvo (veznik ili konektor) eksplicirano ili nije. Naziv *parataksa* bi tada bio hiperonim nazivu *koordinacija* (i uključivao bi i bezvezničke nezavisnosložene rečenice i svako konektorsko ili beskonektorsko povezivanje tekstnih jedinica u nezavisnosloženu tekstnu cjelinu), a naziv *hipotaksa* na isti način hiperonim nazivu *subordinacija*. Nazivi *koordinacija* i *subordinacija* mogli bi tada označivati nezavisno, odnosno zavisno rečenično i tekstno povezivanje s ekspliciranim koordinatorom/subordinatorom.⁹

Jedno od intrigantnijih sintaktičkih nazivoslovnih pitanja svakako je pitanje naziva jedne vrste rečenica¹⁰ za koje je veoma teško izričito i jednoznačno kazati kojemu tipu sintaktičke veze i kojemu strukturno-semantičkome tipu rečenica pripadaju. J. Hoeksema i D. J. Napoli¹¹, koji su prvi sustavno opisali taj

9 Složenim bezvezničkim ustrojstvima (a o posebnome tipu takvih ustrojstava riječ je u ovome poglavlju) u hrvatskome se jezikoslovlju najviše bavio I. Pranjković. Rezultati njegovih istraživanja ugrađeni su i u ovaj rad.

10 Valja reći da ovdje ne govorimo o svim jukstapozicijskim rečenicama i odnosima. O čemu govorimo, to je samo jedna vrsta sintaktičkih konstrukcija koju neki autori nazivlju paraktičkima, a za koju ćemo mi u ovome radu na kraju predložiti naziv *jukstapozicijske hipotaktičke rečenice*. Riječ je dakle o podskupini implicitno subordiniranih rečenica (taj naziv upotrebljavamo u značenju u kojem ga upotrebljava i Pranjković 1993: 138–140).

11 J. Hoeksema i D. J. Napoli (1993: 307) u vezi s tim rečenicama ističu ovo: »Moramo prihvatiti u našoj gramatici tip sintaktičkog odnosa koji se razlikuje i od subordinacije i od koordinacije: parataksu. Poseban slučaj paratakse koji se proučava u ovome radu uključuje ne samo jukstapoziciju dviju matičnih surečenica nego i prisutnost unutrašnjeg obilježivača *so* koji je anaforičan i koji se ponaša kao vrsta ljepila između dviju surečenica. Naša se konstrukcija razlikuje od asindetskih konstrukcija u kojima nema konektora ni jedne vrste. Mnogi su pokazali da jukstapozicija surečenica bez prisutnih konektora može rezultirati jednom rečenicom.« (...) »Nadalje, jukstapozicija surečenica u konstrukcijama koje su označene kao koordinacija uočena je u mnogim jezicima. Haiman (1985.) tvrdi da kad u jeziku postoji uporaba tzv. ko-

tip rečenica, nazvali su ih parataktičkima. Prema mišljenju tih autora parataktičke su rečenice obilježene tipom sintaktičke veze koji se bitno razlikuje i od subordinacijskoga i od koordinacijskoga tipa sintaktičke veze. Te se konstrukcije razlikuju i od bezvezničkih i beskonektorskih konstrukcija. U njima je na djelu sukob (protimba) između sintakse i semantike, između sintaktičke jukstapozicije i semantičke subordinacije. Riječ je o ovakvim rečeničnim konstrukcijama:

Učini mu se da nigdje nema nikoga, takva je bila tišina. **F92stahuljak 377536**¹²

Tri dana nitko iz kuće nije mogao izaći, toliki je snijeg bio. **jergovic_kar 9569**

Pismo nisam nikada više pročitao, toliko me zaboljelo. **N154_09 9256**

Sreća pa ovo s PEN-om nije plaćeno nekom glavom ili nogom, toliko je bilo, kažu vatreno! **ivankov_700d 213991**

Lotar mu nije vjerovao, ali se nije mogao pomaknuti, tako je bio umoran. **jergovic_mam 476868**

To je korak na koji se odlučuje gotovo svaki strukturalizam, pa i onaj čisto operativni, tako je jaka potreba za općom sintetizirajućom hipotezom. **lasic_hermen 83715**

Ostali su malobrojni pripadnici muslimanskog puka kome je vojska pripadala ili su oni pripadali njoj – mnogi od njih nisu ni sami znali, tolika je bila pometnja. **pavelic_izme 29596**

Parataktičke nas dakle rečenice uvode u područje sintaktičko–semantičkih distorzija (iščašenja) i otkrivaju krhkost razlikovne snage koordinacije i subordinacije kao tipova sintaktičke veze. Evo nekoliko primjera koji to potvrđuju:

1. Često se događalo da su isti tip struktura, ovisno o razredbenome kriteriju (formalni, semantički ili sintaktički), jedni sintaktičari smatrali nezavisnosloženima, a drugi zavisnosloženima¹³. Korelativne posljedične rečenice s

ordinacije s ekvivalentom *i* i bez njega, u koordinaciji s *i* veća je konceptualna udaljenost između konjunkata. Kad su ti tzv. konjunktive surečenice, konceptualna je udaljenost među njima veća kad se razlikuju temom ili subjektom ili događajem ili vremenskim okvirom itd., ili kad su semantički odijeljene jer nisu logički povezane i tako dalje.« (...) »On pokazuje da koordinacija bez *i* i nije koordinacija nego asindetska konstrukcija. Nema sumnje da naše para-*so* konstrukcije uključuju snažnu konceptualnu vezu među surečenicama (posljedice i uzroka, i to tim redom), vezu koja se ne može osporiti bez kontradikcije (...), nasuprot koordiniranim strukturama u kojima veza može biti posljedica socijalnih ili diskurzivnih čimbenika, ali u kojima se veza može zanijekati.« (prijevod naš)

12 Hrvatski jezik pokazuje da u parataktičkim ustrojstvima (ne znamo doduše je li u tome iznimka) u istoj funkciji i u istom položaju, osim *t*-stupanjskih modifikatora, mogu doći i *k*-stupanjski modifikatori. U prikupljenome korpusu parataksa s *k*-stupanjskim modifikatorom potvrđena je samo u jednome primjeru: *Vratar gostujuće momčadi Bruner nije imao vremena ni da se pomakne, koliko je bio jak i precizan Tullov udarac.* **Vjesnik 1475/15318/9.**

13 Mišljenje o nedistinktivnosti dihotomije koordinacija/subordinacija u našoj je sredini najupornije zastupao P. Guberina (1952.). Proučavanje rečeničnih struktura prema tome je mišljenju u kompetenciji stilistike (i govora). Proučavanje različitih strukturalnih organizacija, različitih sintaktičkih tipova veze u složenim rečenicama nema smisla jer se koordinirane rečenice lako

veznikom *te* pokazuju da su povremene sumnje u opravdanost i održivost dihotomije koordinacija/subordinacija bar donekle utemeljene, ali je ipak, zbog bitno subordinacijskih strukturnih obilježja tih rečenica, posve ne dokidaju. U različitim gramatikama i sintaktičkim studijama sintaktički status veznika *te* različito se tumači. Jedni ga smatraju samo koordinatorom (sastavnim), a drugi dvokategorijalnim (posljedičnim i sastavnim) veznikom, i koordinatorom i subordinatorom. Veznik *te* ima dvostruku sintaktičku narav, dakle može ulaziti i u nezavisnosložene i u zavisnosložene sintaktičke strukture. Moguće je međutim definirati sintaktičke uvjete u kojima se on pojavljuje kao subordinator (v. L. Vukojević 1993. i 2005.); njegovo pojavljivanje u nezavisnosloženim (sastavnim) strukturama nije ničim ograničeno. Veznik *te* u korelativnim posljedičnim strukturama ne dovodi nužno u pitanje kategorijalnost i distinktivnost dihotomije koordinacija/subordinacija. Neobičnost pojavljivanja veznika *te* u takvim ustrojstvima nadoknađena je ukupnošću njihovih strukturnih i sintaktičkih, bitno subordinacijskih, obilježja. Sintaktička obilježja korelativnih struktura s veznikom *te* tipična su sintaktička obilježja korelativnih sintaktičkih ustrojstava uopće. U gramatičkome opisu hrvatskoga standardnog jezika treba pretpostaviti dva veznika *te*, jedan koordinator (sastavni) i jedan subordinator (korelativno–posljedični).

2. Slično je i s posljedičnim veznikom *tako da*. Ozbiljno je i važno pitanje jesu li raščlanjene posljedične rečenice prema sintaktičkomu tipu veze nezavisnosložene ili zavisnosložene rečenice. Naime svaku je raščlanjenu posljedičnu zavisnosloženu rečenicu s veznikom *tako da* moguće preoblikovati u nezavisnosloženu rečenicu s veznicima *i*, *pa* ili *te*.

Daleko smo putovali, tako da smo umorni / Daleko smo putovali te smo umorni / Daleko smo putovali pa smo umorni / Daleko smo putovali i umorni smo.

To se pitanje naravno odnosi i na druge tipove raščlanjenih rečenica. Na njega se odgovaralo različito, ali tu raspravu nećemo pratiti, nego ćemo samo istaknuti (a na drugim mjestima to i pokazati) da raščlanjene posljedične rečenice imaju mnoga sintaktička obilježja nezavisnosloženih rečenica. Ipak, nemogućnost veznika *tako da* da poveže istovrsne članove rečenice krunski je dokaz u korist subordinacijskoga karaktera takvih rečenica.

3. Treći slučaj semantičko–sintaktičke distorzije tiče se veznika *da*. Novije sintaktičke teorije funkcionalnu kategoriju veznika dijele na veznike i dopunjače. U tim je teorijama razlika između dopunjača i subordinatora samo u vrsti rečenica koje uvode. Dopunjači uvode subjektne, objektne i dopumbene rečenice. Za dopunjače vrijedi beziznimno pravilo da se u jednoj surečenici može ostvariti samo jedan dopunjač. Budući da se veznik *da* u jednim strukturno–se-

mogu preoblikovati u subordinirane i obrnuto, a da se značenje ne promijeni. Jedne i druge mogu se preoblikovati u jednostavne rečenice s imeničnim izrazom. Opseg i mogućnosti takvih preoblika nisu ipak tako veliki kao što misli Guberina.

mantičkim tipovima rečenica ponaša na jedan, a u drugima na drugi način, tj. da se u jednim tipovima ponaša kao veznik, a u drugima kao dopunjač, mora se zaključiti da se veznik *da* ne može jednoznačno kategorijalno odrediti. Na pitanje kako to objasniti M. Mihaljević (2003.) nudi dva rješenja: »Prihvatimo li međutim da je ta podjela (podjela na veznike i dopunjače, opaska naša) teorijski dobro utemeljena, tada moramo pretpostaviti ili da se u slučaju riječi *da* u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku radi o homonimnim oblicima dviju riječi od kojih je jedna veznik, a druga dopunjač ili pak da se radi o prijelaznom stanju u razvoju jedne riječi koja prelazi iz jedne kategorije u drugu.« Osobito je zanimljivo višestruko ili umnoženo *da*, tj. *da* koje je kategorijalno dopunjač, a pojavljuje se više puta u jednoj surečenici. Za razliku od dopunjača koordinatori se mogu pojavljivati više puta u istome ustrojstvu. M. Mihaljević zaključuje da u navedenim primjerima veznik *da* ima funkciju dopunjača, ali da se strukturno ponaša kao koordinator.

Vratimo se nazivu *parataksa*. Valja razlikovati dvije osnovne vrste bezvezničkoga povezivanja surečenica u rečenicu uzročno–posljedične semantike: jukstapoziciju i, kako je nazivlju J. Hoeksema i D. J. Napoli, parataksu. Jukstapozicija se može uzeti (i najčešće se tako upotrebljava) kao širi, nadređeni pojam, kao svako bezvezničko unutarrečenično povezivanje, dakle kao povezivanje koje uključuje i osobito povezivanje koje zasad nazivamo parataksom (tj. parataksa se često razumijeva kao osobita vrsta jukstapozicije).

Jukstapozicija i parataksa razlikuju se i na temelju semantičkoga kriterija koji ima izravan utjecaj na redosljed unutarrečeničnih sastavnica: u jukstaponiranoj rečenici surečenice se nalaze u odnosu uzrok – posljedica, tj. rečenica kojom se izražava uzrok prethodi surečenici kojom se izražava posljedica. U parataksi je obrnuto: surečenica kojom se izražava posljedica prethodi surečenici kojom se izražava njezin uzrok (*Pismo nisam nikada više pročitao, toliko me zaboljelo.; Učini mu se da nigdje nema nikoga, takva je bila tišina.; Imam osjećaj kao da se sve to dogodilo prije tko zna koliko godina, toliko je mutno i nedorečeno i daleko.*). Za parataksu je također važno da u drugoj surečenici (surečenici kojom se izražava uzrok) mora biti prisutan koji od stupanjskih modifikatora nepotpune semantike (*tako, takav, tolik, toliko*).

U parataktičkim posljedičnim rečenicama riječ je o bezvezničkome povezivanju surečenica koje stoje u odnosu posljedica – uzrok. Ta se posebna vrsta rečenica kojom se izražava veza posljedice i uzroka razlikuje od jukstaponiranih, zavisnosloženih i nezavisnosloženih rečenica.

Od jukstaponiranih se rečenica te rečenice, osim po redosljedu surečenica kojima se izražava uzrok i posljedica (uzrok – posljedica u jukstaponiranim rečenicama, posljedica – uzrok u parataktičkim rečenicama), razlikuju i po tome što se u surečenici kojom se izražava uzrok (u drugoj surečenici) u pravilu nalazi količinski ili kakvoćni ili modalni modifikator *tako, toliko, takav* itd., i to redovito u početnome položaju¹⁴. S njima ih pak povezuje to što su i juksta-

14 O statusu i tipu sintaktičke veze u takvim konstrukcijama postoje različita mišljenja. Uobičajeno se smatra da u složenoj rečenici vezničku funkciju osim veznika mogu obavljati samo

ponirane i parataktičke rečenice bezvezničke rečenice kojima se izražava uzročno–posljedična veza. Obrtanjem redosljeda uzrok – posljedica narušava se pragmatičko načelo ikoničnosti između reda surečenica i impliciranoga vremenskog redosljeda radnja i događaja u izvanjezičnoj stvarnosti. U njoj se posljedica ističe u prvi plan, a uzrok je pojašnjenje posljedice (vidi Hasegawa 1996.).

relativne zamjenice i zamjenični prilozi. I to opet ne sve relativne zamjenice i prilozi, nego samo *K*–zamjenice i prilozi (kao npr. *koji, kakav, tko, kolik, koliko* itd.), koji se, naravno, pojavljuju samo u zavisnoj surečenici. Često, u mnogim tipovima zavisnosloženih rečenica, *K*–zamjenice stupaju u korelativni sintaktički odnos s *T*–zamjenicama ili zamjeničnim prilozima ili pridjevima (kao npr. *takav, taj, toliko, tako, toliki*).

Homonimnost upitnih, relativnih i poredbenih *wh*–jedinica dolazi do izražaja više u nekim drugim jezicima (npr. francuskom, latinskom i engleskom). Između nadređenih i podređenih korelatora u mnogim jezicima postoji morfološka razlika, nadređeni korelatori najčešće su anaforično–kataforične riječi (pokazni zamjenični pridjevi i zamjenični prilozi), a podređeni su opet najčešće odnosne riječi (odnosni zamjenični pridjevi i prilozi). Morfološke sličnosti unutar nadređenih korelatora i unutar podređenih korelatora te morfološke razlike između jednih i drugih u hrvatskom jeziku uklapaju se u morfološke sličnosti i razlike između tih korelatora prisutne u različitim indoeuropskim jezicima. U indoeuropskom prajeziku rekonstruirana je za nadređeni korelator osnova **t*–, a za podređene korelatore osnova **kw*– ili **y*–. Morfološke i sintaktičke činjenice govore dakle o postojanju dvaju nizova jedinica koje čine parove, a služe za uspostavu korelativnih ustrojstava.

A. Lorian (1966: 120) tvrdi da je riječ o stilističkome postupku u jukstapozicijskim uvjetima, nekoj vrsti (formalno) asimetrične jukstapozicije, tj. krnjoj korelativnoj jukstapoziciji. Surečenica koja izražava uzrok dvostruko je istaknuta, tako što je najavljuje intonativno obilježen intenzifikator i tako što prisvaja »počasno« mjesto u strukturi složenog ustrojstva: postpoziciju u odnosu na posljedičnu surečenicu, najavljujući tako posljedicu i ističući visoki stupanj. U formalno zavisnosloženim ustrojstvima red je surečenica obrnut. U zavisnosloženim posljedičnim rečenicama glavna surečenica uvijek je u antepoziciji zato što je tematski obilježena i osobito zato što sadržava referencijalno neautonomnu jedinicu – intenzifikator, tj. nadređeni korelator, kojemu u postpoziciji odgovara podređeni korelator.

Za V. A. Belošapkovu (1977: 236) takva sintaktička ustrojstva predstavljaju nediferenciranu sintaktičku vezu. Među bezvezničkim složenim ustrojstvima s takvom vezom razlikuju se dva strukturna tipa: rečenice čije surečenice imaju kakvu formalnu organizaciju (rečenice tipizirane strukture) i rečenice bez ikakve formalne organizacije. A među rečenicama tipizirane strukture tu su nam zanimljive samo one koje imaju kakav anaforični element u drugoj surečenici (*Stujetlost vatre dopirala je do dna zaljeva, tako je bila prozirna morska voda.*)

S. Allaire (1982: 46–47) takve konstrukcije isključuje iz analize korelativnih sustava zato što se temelje na prisutnosti samo jedne oznake korelativnosti i zato što tu oznaku ne upotrebljavaju u skladu s načelom korelativnosti. Uvijek postponirana, priložna zavisna surečenica duguje gubitak svoje samostalnosti premještanju priloga u odnosu na glagol (»Il pleure tant → tant il pleure«). Otud dopumbena veza koja zavisnu surečenicu povezuje s glavnom surečenicom. Tu je, prema autorici, riječ o slučaju nekorelativne subordinacije: prilog (*tako, toli-*) više nije u kohezijskom odnosu s drugom gramatičkom oznakom korelativnosti.

M. I. Čeremisina i T. A. Kolosova (1987: 133) smatraju da postoje rečenična ustrojstva u kojima *T*–zamjenične riječi ili *T*–zamjenične veze ne ispunjavaju korelativnu, nego samostalnu veznu funkciju. Te zamjenične riječi (*tako, takav, toliko*) uvijek u takvim rečenicama zauzimaju početni položaj u drugoj, desnoj surečenici složenog ustrojstva. Takve se rečenice uvijek mogu preoblikovati u zavisnosložene rečenice zamjenično–vezničkoga tipa s posljedičnom i stupanjskom semantikom (*Nije mu mogao pogledati u oči, toliko se sramio / Toliko se sramio da mu nije mogao pogledati u oči.*)

Sa zavisnosloženim posljedičnim rečenicama parataktičke rečenice povezuje prisutnost modifikatora koji je u zavisnosloženim posljedičnim rečenicama dio korelativnog veznika (*tako, toliko, takav*). U njima međutim nema drugoga, podređenoga korelatora, tj. subordinatora (*da, te*), riječ je dakle o implicitnoj subordinaciji, jer unatoč tomu što nema (eksplicirana) subordinatora, surečenice nedvojbeno stoje u zavisnome odnosu. Prema mišljenju spomenutih autora parataktičke posljedične rečenice imaju i nekih značajka koje ne dijele sa zavisnosloženim posljedičnim rečenicama s ekspliciranim subordinatorom. Glavna je takva značajka red surečenica u kojemu posljedična (zavisna) surečenica prethodi glavnoj surečenici. To međutim nije točno. Moguće je da zavisna surečenica stoji ispred glavne u nekoliko tipova posljedičnih rečenica¹⁵:

1. u rečenicama potrebnog uzroka (*Da bi dokraja mogao artikulirati svoj izraz, Gecan mora otići na izvore. makovic 245085*)
2. u rečenicama dostatnog i nedostatnog uzroka (*No, kako bismo se uvjerali da tomu nije tako, dovoljno je razmisliti o našim nastupima na radiju ili televiziji te promisliti uzima li crkveni tisak ozbiljno pisma čitatelja... GK9710_f01 7655*)
3. u rečenicama s konstrukcijom *da + imenica + komparativ* (*Da apsurd bude veći, sindikati su podnijeli prijavu na nagovor moga suokrivljenika. Globus 23/6/2000/498/24*)
4. u relativnim posljedičnim rečenicama dodatnoga komentara (*Što me je najviše uplašilo, on je imao tvoju glavu i tvoje oči, tako tužne, strašne oči, da sam htjela vrisnuti od užasa. Kozarčanin 173*).

Prema tomu, tvrdnja spomenutih autora (česta i u drugim znanstvenim radovima i gramatikama) da u posljedičnoj rečenici zavisna surečenica ne može biti u antepoziciji nije točna.

J. Hoeksema i D. J. Napoli (1993.) istražuju rečenice toga tipa koje u drugoj surečenici (surečenici kojom se izriče uzrok) imaju modifikator *so* (*tako*) i određuju razlike između parataktičkoga i subordinacijskoga *so*. Na primjerima rečenica

Onesvijestio sam se, sunce je bilo tako vrelo.

Sunce je bilo tako vrelo da sam se onesvijestio.

pokazuju da nije riječ o premetanjima jedne strukture, nego da te rečenice oprimjeruju dvije različite strukture te da nema pravila koje se može primijeniti na drugi primjer kako bi se dobio prvi, tj. pravila koje bi se primijenilo na zavisnosloženu *tako da*-rečenicu da bi se dobila parataktička *tako*-rečenica. Premetanjem zavisne ispred glavne surečenice u drugome primjeru ne dobiva se naime rečenica iz prvoga primjera, već neovjerena rečenica **Da sam se onesvijestio, sunce je bilo tako vrelo*. Nadalje, u drugome se primjeru može govoriti o uvrštavanju zavisne u glavnu surečenicu, u prvome ne može. Prvi se primjer

15 Iako nije riječ o prototipnim posljedičnim rečenicama, smatramo posve neupitnim da su te rečenice posljedične. Više o tome vidi u Vukojević 2005.

sastoji od dvije jukstaponirane matrične surečenice, dok se drugi primjer sastoji od matrične surečenice s uvrštenom surečenicom koja je ekstraponirana. Kao važnu razliku između zavisnosloženih i parataktičkih rečenica autori (str. 295) ističu nemogućnost nijekanja *tako*-surečenice u parataktičkoj rečenici (*Onesvijestio sam se, sunce je bilo tako vrelo* / **Onesvijestio sam se, sunce nije bilo tako vrelo*).

Parataktičke rečenice kojima se izražava odnos posljedica – uzrok razlikuju se od nezavisnosloženih rečenica. Hoeksema i Napoli (str. 296–297) ističu nekoliko bitnih razlika:

1. U parataktičkoj *tako*-konstrukciji red surečenica mora biti stalan, s *tako*-surečenicom na drugome mjestu. Prava je koordinacija nasuprot tomu simetrična.
2. Parataktička *tako*-konstrukcija uvijek uključuje samo dvije matrične jukstaponirane rečenice u bezvezničkoj vezi. U nezavisnosloženim rečenicama broj surečenica najčešće nije ograničen.
3. Parataktička konstrukcija ne zahtijeva istu vrstu paralelizma (ravnopravnosti, nezavisnosti) dviju surečenica koju koordinacija zahtijeva za konjunkte. Riječ je o bezvezničkomu povezivanju pri kojemu *tako* (ili koji drugi modifikator) u drugoj surečenici omogućuje koheziju interpretacije.

Analiza parataktičkih ustrojstava pokazuje da se u njima, u tim strukturama, prepleću sintaktička jukstapozicija i semantička subordinacija, tj. da se subordinacijska značenja mogu izražavati sintaktičkom jukstapozicijom te da semantičke i sintaktičke strukture nisu morfološki podudarne. Parataktička ustrojstva također pokazuju da je razlika između koordinacije i subordinacije veoma krhka.

U zaključku o 'parataktičkim' rečenicama možemo kazati da bez obzira na to što Hoeksema i Napoli takve rečenice proglašuju parataktičkima, mislimo da to nije najbolje odabran naziv jer ima kudikamo više sintaktičkih razloga, tj. sintaktičkih obilježja koja te rečenice određuju zavisnosloženima, tj. hipotaktičkima. Sa zavisnosloženim posljedičnim rečenicama parataktičke rečenice povezuje prisutnost modifikatora koji je u zavisnosloženim posljedičnim rečenicama dio korelativnog veznika (*tako, toliko, takav*). U njima međutim nema drugoga, podređenoga korelatora, tj. subordinatora (*da, te*), riječ je o implicitnoj subordinaciji, jer unatoč tomu što nema (eksplicirana) subordinatora, surečenice nedvojbeno stoje u zavisnome odnosu.

Za spomenute konstrukcije predlažemo naziv *jukstapozicijske hipotaktičke rečenice*, jer taj naziv ističe dva bitna obilježja tih konstrukcija, tj. da su te konstrukcije hipotaktičke te da subordinator (tj. donji korelator) nije ekspliciran. Taj naziv uključuje i takve tekstne konstrukcije, a upravo su one, zbog svojih pragmatičkih vrijednosti, češće od takvih rečeničnih konstrukcija.

Literatura

1. Allaire, Suzanne 1982. *Le modèle syntaxique des systèmes corrélatifs (étude en français moderne)*, Thèse de Doctorat d'état, Université de Rennes II, Service de reproduction des thèses, Université de Lille III.
2. Belošapkova, Vera Arsen'evna 1977. *Sovremennyj russkij jazyk. Sintaksis*. Moskva: Vysšaja škola.
3. Blinov, G. I. 1974. *Izučenie bessojuznago složnogo predloženiya*, Russkij jazyk v škole 5, str. 24 – 31
4. Bronskaja, A. A. 1975. *Sintaksičeskie v bessojuzny složnyh predloženiyah*, Filologičeskie nauki 1, str. 74 – 83
5. Čaušević, Ekrem 1996. *Gramatika suvremenoga turskog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
6. Čeremisina, Maja Ivanovna; Kolosova, Tat'jana Andreevna 1987. *Očerki po teorii složnogo predloženiya*. Novosibirsk: Izdatel'stvo Nauka.
7. Dik, Simon C. 1997. *The Theory of Functional Grammar*, 1. dio: *The Structure of the Clause*, 2. dio: *Complex and Derived Constructions*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
8. Emonds, Joseph 1986. *Les parties du discours en grammaire générative*. Paris: Recherches linguistiques de Vincennes 14 – 15.
9. Ernst, Thomas 2002. *The syntax of Adjuncts*. Cambridge: Cambridge studies in linguistics, 96, Cambridge University Press.
10. Gaatone, David 1980. *Conjonctions et locutions conjonctives en français*, Folia Linguistica 14, 1–2, str. 195–211.
11. Gabka, K. O. 1983. *O sootnošenij praktičeskoj i teoretičeskoj storon supostavitel'nago izučeniya jazykov (na primere bessojuznyh predloženi)*, Russkij jazyk za rubežom 2.
12. Green, Georgia M. 1976. *Main clause phenomena in subordinate clauses*. Language 2/52, str. 382–397.
13. Gross, Gaston 1988. *Réflexions sur la notion de locution conjonctive*. Langue Française 77, str. 19–36.
14. Hasegawa, Y. (1996) *Toward a Description of Te-linkage in Japanese*, u: Shibatani, M. i Thompson, S. A. (ur.) *Grammatical Constructions. Their Form and Meaning*, Oxford University Press, str. 55–77
15. Herman, József 1963. *La formation du système roman des conjonctions de subordination*. Berlin: Akademie-Verlag.
16. Hoeksema, Jacob; Napoli Donna Jo 1993. *Paratactic and subordinativ so*, Journal of Linguistics 29, str. 291–314.
17. Ivanuškina, P. F. 1981. *Izučenie bessojuznyh složnyh pojasnitel'nyh predloženi v škole*, Russkij jazyk v škole 6, str. 20 – 23
18. Katičić, Radoslav 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrta za gramatiku*. Zagreb: JAZU i Globus.
19. Koharović, Nebojša; Lugarić Zorica 1998. *Hrvatski jezik 7*. Zagreb: Profil
20. Kortmann, Bernd 1997. *Adverbial Subordination: A typology and History of Adverbial Subordinators Based on European Languages (Empirical Approaches to Language Typology 18)*, Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
21. Kortmann, Bernd 1998. *Adverbial subordinators in the languages of Europe*, u: *Adverbial Constructions in the Languages of Europe*, ur. J. van der Auwera, Donall O'Baoill (Empirical Approaches to Language Typology 20–3), Mouton de Gruyter, Berlin, str. 457–561.
22. Kovačević, Miloš 1990. *Usložnjavanje sistema modela zavisnosložjenih rečenica u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Književni jezik 2/19, Sarajevo, str. 57–69

23. Kovačević, Miloš 1998. *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku*. Beograd: Raška škola i Srbije: Prosvjeta.
24. Le Goffic, Pierre 1992a. *Les subordinnées circonstancielles et le classement formel des subordinées*, u: C. Guimier (ur.) Mille et un compléments circonstanciels, Caen: Centre de Publications de L'Université de Caen, str. 69–102.
25. Le Goffic, Pierre 1992b. *Que en français: essai de vue d'ensemble*, u: Subordination, Travaux Linguistiques du CERLICO 5, Presses Universitaires de Rennes 2, Rennes, str. 43–71.
26. Lorian, Alexandre 1966. *L'ordre des propositions dans la phrase française contemporaine: La cause*. Paris: Librairie C. Klincksieck.
27. Mihaljević, Milan 1998. *Generativna sintaksa i semantika*. Zagreb HFD, Znanstvena biblioteka 29.
28. Mihaljević, Milan 2003. *Veznik »da« u hrvatskoglagoljskim tekstovima*, Slavia Meridionalis 4, SOW, Warszawa.
29. Mrazović, Pavica; Vukadinović, Zora 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad.
30. Piot, Mireille 1988. *Coordination–subordination: une définition générale*. Langue Française 77, str. 5–18.
31. Piot, Mireille 1991a. *Problèmes de classification dans les conjonctions de subordination du français*. Studia romanica Poznaniensia, 16, Poznań, str. 135–148.
32. Piot, Mireille 1991b. *Quelques problèmes inédits de constructions avec des conjonctions »conséquentielles«*. Lingvisticæ Investigationes 2/XV, J. Benjamins B. V., Amsterdam, str. 285–303.
33. Pranjković, Ivo 1993. *Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
34. Pranjković, Ivo 1995. *Sintaksa hrvatskoga jezika (udžbenik za 3. razred gimnazije)*. Zagreb: Školska knjiga.
35. Pranjković, Ivo 2001. *Druga hrvatska skladnja: sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
36. Quirk, Randolph; Greenbaum, Sidney 1996. *A University Grammar of English Language*. Longman.
37. Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb
38. Silić, Josip; Pranjković, Ivo 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
39. Sokolova, G. V. 1982. *Bessojuznye predloženiya v sovremennom ruskom jazyke*, Russkij jazyk za rubežom 2, str. 92 – 97.
40. Sokolova, G. V. 1986. *Bessojuznye složenye predloženiya: problemy opisaniya i obučenija*, Russkij jazyk za rubežom 3, str. 81 – 91.
41. Težak, Stjepko; Babić, Stjepan 1992. *Gramatika hrvatskoga jezika (priručnik za osnovno jezično obrazovanje)*. Zagreb: Školska knjiga.
42. Vukojević, Luka 1993. *Korelativne posljedične strukture s veznikom te*. Rasprave Zavoda za hrvatski jezik 19, Zagreb, str. 417–442.
43. Vukojević, Luka 1998. *Obradba veznika u općem hrvatskom rječniku*. Filologija 30–31, Zagreb, str. 379–394.
44. Vukojević, Luka 2005. *Vezničke skupine pa da, a da, e da u rečenicama posljedične semantike*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje
45. Vukojević, Luka 2005. *Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnom jeziku*. Doktorska disertacija u rukopisu.
46. Znika, Marija; Vignjević, Jasna 2003. *Hrvatski jezik, Udžbenik za III. razred gimnazije*. Zagreb: Profil.

Few Syntactic Terms

In the paper the author tries to systematize terminological subsystems of recent syntactic theories, e. g. the subsystem of functional categories, functional word-classes (with the suffix *-ator*: *relativizator*, *komplementizator*, *determinator* or *-ikator*: *intenzifikator*, *modifikator* etc.), the subsystem of some multiword conjunctions and the subsystem of syntactic adverbials. Special attention is paid to the term of the unit of grammatical structure below sentence level, and above the level of the syntactic unit, i. e. the term *surečenica*, which denotes a special kind of syntactic unit which enters into a serious terminological clash with the term *parataksa* which has the same meaning and a long syntactic tradition.

Regarding the subsystem of terms of functional categories and functional word-classes, we think that taking into consideration the possibilities of derivation of units of that subsystem, it would be more productive, more appropriate and better to derive these term categories with suffixes *-ator* and *-ikator*. We also suggest that for all multiword conjunction units regardless of their morphological origin and structure the term conjunction groups (*vezničke skupine*) be used, which is in our opinion the most neutral.

According to the constituents of complex sentences an overview of terms in use is given and it is shown that main and dependent clauses should be differentiated.

We consider that the terms *parataxis* and *hypotaxis* should be used in their broadest sense, i. e. in the sense of independent complex sentence and dependent complex sentence, so that the term *parataxis* denotes independent constructions regardless of whether the means of conjunction has been expressed or not. In accordance to this the term *hypotaxis* should denote dependent constructions regardless of whether the means of conjunction has been expressed or not. The term *parataxis* would then be the hyperonime of the term *coordination* (and it would include conjunctionless independent sentences and every connector or connectorless conjunction of text units in an independent text unit), and the term *hypotaxis* would in the same way be the hyperonime of the term *subordination*. The terms *coordination* and *subordination* could then denote independent or dependent sentence and text conjunction with the expressed coordinator/subordinator. We strongly express the view that the term *paratactic sentences* as described by Hoeksem and Napoli is not the best of choices.

For these constructions we suggest the term *juxtaposition hypotactic sentences*, as this term stresses two important features of these constructions, i. e. that these constructions are hypotactic and that the subordinator (i. e. lower correlator) is not explicated. This term includes such text constructions as well.

Ključne riječi: sintaktičko nazivlje, jezikoslovno nazivlje, lingvistička terminologija, hrvatski jezik

Key words: syntactic terminology, linguistic terminology, Croatian